

Драган А. Милин:

Јерусалим у Старом завету

Велики временски период обухвата историја града Јерусалима. Пошто само у доба пре Христа тај период траје више од 15 векова, тешко је изнети комплетан историјат овога града. Зато ће овде бити изложени само најважнији историјски догађаји, који ће, бар донекле, створити представу о историји Јерусалима. Осим великог временског периода, на мноштво догађаја који су везани за Јерусалим утиче и његов географско-политички положај. Наиме, две највеће силе старог века на Блиском истоку, Египат и народи Месопотаније, су долазиле у везу само преко уског појаса Палестине, као преко неког моста. Пречи пут је водио кроз Арабијску и Сиријску пустињу, који су и за данашњу технику велики проблем. Тако су многе војске, пролазећи кроз Палестину, опседале Јерусалим.

Први помен Јерусалима, под именом Салим, по мишљењу већине библиста, треба гледати у следећем библијском цитату: „А Мелхиседек цар Салимски изнесе хлеб и вино; а он бијаше свештеник Бога вишњег.“ (Пост. 14,18). Тако сматра и Јосиф Флавије. Он пишући о историјату Јерусалима овако мисли о његовом оснивању: „Први оснивач града био је један хананејски владар, чије име у домаћем језику значи „праведни цар“. Он је заиста био такав. Због тога је био и први свештеник Богу и први је основао светиште, и град, који се раније звао Солима, назвао Хијеросолиме”.¹ У сваком случају, Јерусалим нису основали Јевреји. Пошто се Мелхиседек цар салимски везује за личност старозаветног патријарха Аврама, град је постојао почетком II миленијума пре Христа. Кроз пророка Језекиља „... овако вели Господ Господ Јерусалиму: постањем и родом ти си из земље Хананске; отац ти бјеше Аморејац а мати Хетејка.“ (Јез. 16,3).

Само име Јерусалима је непознатог значења². Највероватније да значи „здање мира”.³

¹ Јосиф Флавије, Јудејски рат, Београд 1967., превео др Душан Глумац, стр. 477.

² W. Corswant, Dictionnaire encyclopedique de la Bible, Publie Sous la Direction de Alexandre Westphal, Valence — sur — Rhone 1956., I т. P. 613.

³ Vocabulaire Biblique, Publie sous la Direction de Jean—Jacques von Allmen, Neuchatel et Paris s. a., p. 205.

Први сигуран помен Јерусалима је у преписци из Тел ел — Амарне, из 14. века пре Христа, где се говори о цару Урусалима који се звао Abdi Khiba и који је плаћао данак Египту.⁴

Под Исусом Навином Јевреји нису освојили све градове у Ханану. Јевус, доцније Јерусалим, остао је у рукама Јевусеја. У Библији се на много места после имена града Јевус, објашњава „а то је Јерусалим” (Ис. Нав. 15,8,18,28; Суд. 19,10), или се за Јерусалим додаје „а то је Јевус” (1. Дн. 11,4). Напомиње се да Јерусалим није био освојен. „А Јевусеја који живљаху у Јерусалиму не моглоше истерати синови Јудини; зато осташе Јевусеји са синовима Јудинијем у Јерусалиму до данас.” (Ис. Нав. 15,63). Слично се каже и на следећем месту: „А синови Венијамови не изагнаше Јевусеја који живљаху у Јерусалиму; него Јевусеји осташе у Јерусалиму са синовима Венијаминовијем до овога дана.” (Суд. 1,21). Изузетак представља следеће место: „Јер синови Јудини ударише на Јерусалим и узеше га, и исјекоше грађане оштријем мачем, а град сажегоше огњем.” (Суд. 1,8). Тај одељак је, унет доста касније, од стране редактора и представља анахронизам.

Јевус су Јевреји заузели под Давидом, око 1000. године пре Христа. Пошто је коначно одбио Филистејце и ујединио, милом или силом, јеврејска племена, Давид је желео да предузме освајачке походе. Међутим, унутрашњој снази и кохезији његове државе сметали су утврђени градови — државе, који су као оазе лежали на територији Палестине и који су још били у нејеврејским рукама. Можда је постојао још један разлог за напад на Јевус. „Нова држава Давидова није имала престонице. Хеврон је био далеко на југу, а као јудејски град не би ни био прихваћен од северних племена. Водећи рачуна о тим расположењима, Давид усредреди пажњу на Јерусалим. Тај град је четири стотине година припадао Јевусејима, па су завидљива племена могла сматрати да је неутралан”.⁵ Јевус је, због свога положаја и утврђења, био веома погодан за одбрану. „Његови становници осећали су се потпуно безбедни и у шали говорили да би њихов град могла одбранити чак и посада од хромих и слепих састављена”.⁶ Давидова војска је дуго безуспешно опседала Јевус. Најзад, Давид обећа награду ономе ко заузме град и његовом војсковођи Јоаву поће то за руком. „Јер Давид рече: ко први надбије Јевусеје, биће кнез и војвода. И Јоав син Серујин изиде први и поста кнез.” (1. Дн. 11,6).

Енглески капетан Уорен (Warren) је, 1867. године, великим археолошким открићем разјаснио на који је начин тврђава освојена. „Њено освојење Библија саопштава лаконски и нејасно. Нарочито овај стих је загонетан: „Јер рече Давид у онај дан: ко год побије Јевусеје и дође до јаза... биће војвода”. „Знали смо да је тврђаву неким лукавством освојио Јоав, али се дуго није могло утврдити у чему се то лукавство састојало. Основа за извесна нагађања могле би бити речи: „... и дође до јаза...”. У хебрејском тексту употребљена је реч „синор”, што може значити и „цев” и „канал”, па се

⁴ Ibid. p. 205.

⁵ Зенон Косидовски, Библијске легенде, Београд 1965., стр. 312.

⁶ Исто, стр. 312.

појавила претпоставка да се Јоав увукао у трђаву кроз неки канал и изненадио браниоце зидина с леђа, изазвавши у граду неред и панику”.⁷ Уорен је случајно открио тај пролаз. „Како су показала испитивања, тунел потиче с краја другог миленијума пре наше ере, па је несумњиво то онај тајанствени „јаз” којим се Јоав увукао у трђаву. Није тешко замислити ток целог догађаја. Кроз окомити канал прво се с конопцем успузао он, а затим редом извукао и своје другове. Кад их је све скупио у пећини, напао је браниоце бедема с леђа, а Давид је извршио јуриш споља.

Јерусалим је спадао у најмоћније трђаве Ханана, али је имао и своју Ахилову пету: био је без воде. У мирно време становници су силазили на извор Гион, али у случају опсаде нису имали приступа до њега. Зато су у стени, на којој је град подигнут, усекли тунел и степенице. Кроз окомити канал спуштали су конопцем судове, а неко скривен у доњој пећини пунио их је водом из резервоара у коме се скупљала изворска вода,

Пролаз је, наравно, чуван у највећој тајности. Не знамо како је за њега дознао Јоав. Можда је изнудио тајну од заробљеника или је неко од Израиљаца случајно чуо мукли удар посуде о стену”.⁸

Брдо са дворцем, Давид изабра за јеврејску престоницу и назва је „Град Давидов”. Поводом положаја „града Давидовог”, било је доста расправе. Палестинолози су дуго времена сматрали да се он налазио на западном брегу, који је најузвишенији у Јерусалиму. Међутим, ископавања су непобитно доказала да је стари град лежао на јужном крају источног брега.⁹

Преуредивши Јерусалим, Давид је подигао раскошан дворцац уз помоћ тирског цара Хирама. Храм Јахвеу, који је Давид желео да сагради, подигнут је за време његовог сина Соломона. Да би Јерусалим учинио и верском престоницом, Давид је, на свечан начин, пренео из Киријат — Јарима ковчег завета, где се дотле налазио.

Зачуђујуће је да неки аутори, иначе великог реномеа, излажући библијске догађаје, праве превиде као да не консултују Библију. Овде ће бити наведено неколико таквих примера. „Тек под притиском филистинске опасности почеле су да се уједињују израелске државице и тада чујемо за израелског краља Саула. Његов син Давид најзад је сломио филистинску моћ,...”¹⁰. Међутим, из Библије се лако може видети да Давид Саулу није био син него зет.

„Давид је изградио своју резиденцију поред старог града на брежуљку Сион и тако ју је утврдио да су је могли бранити „хромии и слепи”.¹¹

Из библијског текста (2. Сам. 5,6) се види да су се тим речима Јевусеји Јеврејима подсмевали, а не Јевреји неком ко их опседа.

⁷ Исто, стр. 357.

⁸ Исто, стр. 358.

⁹ W. Corswant, op. cit., p. 613.

¹⁰ Jirži Neustupni, Praistorija covecanstva, Sarajevo 1960., str. 132.

¹¹ Stari Istok, u redakciji V. N. Đakova i S. I. Kovaljeva, Moskva 1956., str. 192.

„... Давид је вратио из филистејске земље стари свети символ религије — „ковчег завета“ и придружио државном култу бога Јахве култ старих ханаанских светиња, светих извора и стена”.¹²

Давид је пренео ковчег завета из Киријат-Јарима, који није био у филистејској земљи. Што се тиче увођења култа светих извора и стена од стране Давида, у Библији о томе нема ни помена. Тешко да се тај податак налази у неким другим историјским изворима.

Изградња Јерусалима, започета за време владавине цара Давида, завршена је у доба његовог сина и наследника, цара Соломона (970 — 930. пре Христа). Дворац и храм Јахвеу, које је подигао Соломон, нису се толико истицали грандиозним размерама, колико складношћу и богатством. Уметничко обликовање, споља и изнутра, вероватно је било у феничанском стилу, пошто су радовима руководили мајстори тирског цара Хирама. Радна снага је добијана неком врстом кулука. Пошто је владавина Соломонова била мирна, успостављени су трговачки односи са Феникијом, Египтом, Сиријом и Арабијом. Долази и до унутрашњег јачања земље, тако да је то време за јеврејску државу било „златно доба”. Јерусалим је постао важан трговачки и дипломатски центар и ни у чему није заостајао за осталим тадашњим светским метрополама. У Јерусалиму су, приликом ископавања, нађени остаци Соломонових објеката. У Соломоново доба је изграђено и утврђено много градова. Сматрало се да и велика коњушница у Мегиду потиче из тога доба, али тај објект је скоријег датума.

Чак и у доба највећег успона јеврејске државе, јединства у земљи није било. Северна племена су била против хегемоније Јудеје. После Соломонове смрти, јединствена држава се распала на два дела: Израил, на чијем је челу био Јеровоам I, и Јудеју, којом је владао Соломонов син Ровоам. Слабљење земље је искористио египатски Фараон Шешонк (Сисак) и свега 5 година после Соломонове смрти продро у Јудеју и опљачкао све благо Јерусалимског храма (926. год. пре Христа). На барелефу из порушеног храма у Карниаку, овековечен је Шешонков поход. Приказан је бог Амон, како води на конопцу поворку од 156 јеврејских заробљеника. Сваки од тих заробљеника представља по један освојени град.

Док су доцнији цареви у Израилу потицали из девет династија, у Јудеји су цареви били искључиво из Давидове лозе. Они су живели и бивали сахрањивани у Јерусалиму. У доба верских борби, Јерусалим је био индикатор владајуће религије. Велика већина јудејских царева је била одана јахвистичкој религији. Из периода до Навукодоноровог разорења Јерусалима (586. г. пре Хр.), биће наведено само неколико значајнијих догађаја из историје Јерусалима.

Почетком 8. в. пре Хр., способни израиљски цар Јоас, користећи повољне политичке прилике, продро је у Јудеју, опљачкао и порушио Јерусалим, а јудејског цара Амасију учинио својим вазалом.

Око 735 г. пре Хр., израиљски цар Фекај, удружен са царем Дамаска Ресином I, опкољава Јерусалим. Тадашњи јудејски цар Ахаз је затражио помоћ од асирског цара Тиглат — Фалазара III, иако га

¹² В. И. Авдијев, Историја старог Истока, Београд 1952., стр. 223.

је од тога одвратио велики пророк Исаија. Тиглат — Фалазар III је победио Сирце и војску израиљског царства, али је Јудеја постала вазална земља.

За време јудејског цара Језекије, моћни асирски цар Санхериб (Сенахирим) је, око 700. г. пре Христа вршио велику опсаду Јерусалима. Предаја града се очекивала сваког часа, тако да се асирски војсковођа Равсак већ исмевао грађанима Јерусалима, који су били искомплићени на зидинама града. Међутим, у граду је пророк Исаија храбрио цара Језекију, говорећи да ће се Јерусалим спасти. По Библији се, заиста, асирска војска повукла у великом метежу. Материјалистички историчари наводе, да је повлачење опсаде уследило због узнемиравајућих вести које су стигле из Асирије.¹³ Херодот наводи да му је један египатски свештеник испричао, да су тада асирски логор преплавили мишеви и да су изгризли тетиве лукова и кожне делове наоружања, тако да је војска била практично разоружана. Зенон Косидовски претпоставља да је разлог повлачења била епидемија, која је десетковала асирску војску.¹⁴

Значајно археолошко откриће је проналазак Језекијиног канала и натписа у њему. Пошто, је, после пада Самарије, 721. г. пре Хр., Језекија очекивао опсаду, осим осталих припрема, побринуо се и за стално снабдевање града водом. Стари канал Јевусеја је био затрпан. Библија саопштава да је цар Језекија наредио да се у стени усече нови канал, којим је вода са извора Гиона текла право у Јерусалим (2. Дн. 32, 30).

Године 1800. случајно је откривен тај канал. Непобитан доказ да је то заиста Језекијин канал, представља откриће натписа у том каналу, године 1880. У том натпису се говори о драматичном пробијању тунела. Радници су почели да копају тунел са два краја. Када их је само танка преграда делила, чули су међусобно гласове. Када су најзад пробали преграду, у знак радости су ударали пијучима о пијуче.

Задивљује прецизност радова. Канал је био у облику слова S latinicom и пролазио је испод два градска зида. Зашто није копано у правој линији? Канал је дуг 512 метара и уштедело би се 217 метара тешког пробијања. По предању које је ишло с колена на колена, каже се да су у зони тих радова гробови царева Давида и Соломона.

Језекијин натпис је турска влада пред I светски рат пренела у музеј у Цариграду, где се и данас налази.¹⁵

Великог религиозно-друштвеног значаја су имале реформе јудејског цара Јосије (640—609.). У тежњи за консолидацијом своје земље, он је, радикалним мерама завео јавизам као једину државну религију. У томе су га, осим свештеника, помагали и пророци Наум, Софонија и Јеремија. Када су Јерусалимски храм чистили од трагова идолопоклонства и поправљали његове грађевине, у једном куту су нађени свици са текстом заборављене Књиге Закона. То је, вероват-

¹³ Stari Istok, u redakciji V. N. Đakova i S. J. Kovaljova, Moskva, 1956., str. 195.

¹⁴ Зенон Косидовски, навед. дело, стр. 447 — 448.

¹⁵ Werner Keller, Und die Bibel hat doch recht, Düsseldorf und Wien 1955., S. 225 — 226.

но, био текст књиге Закони поновљени. Првосвештеник Хеликија је предао књигу писару Сафану, који је прочитао цару Јосији Мојсијеве прописе, које је народ био престао да извршава. Потресени цар је наредио да се у дворишту Храма свечано прочита народу Књига Закона. У верском заносу и одушевљењу, народ се заклео да ће извршавати дотле заборављене прописе. Цео тај покрет би имао још већег успеха, да цар Јосија није храбро, али непотребно погинуо у борби против фараона Неха II, код Мегиде, 609. г. пре Христа.

Један од најзначајнијих догађаја, не само у историји Јерусалима, већ и у целокупној историји јеврејског народа, је разорење Јерусалима од стране Навукодосора II, 586. г. пре Христа. Пре тог великог разорења, Навукодосор II је два пута заузимао Јерусалим почетком 6. века, одводећи у ропство проегипатски настројене јудејске царево Јоакима и Јоахина, уз извештај број Јевреја. У вавилонској архиви, откривени су 1933. године записи управитеља двора о издавању намирница разним личностима, које је нововавилонски цар издржавао. Ту се спомиње јудејски цар Јоахин, његових пет синова и осам Јудејаца, који су сачињавали његову свиту и послугу. У Вавилону је тада живело неколико заробљених царева, који су служили вавилонском цару као нека врста трофеја. Седекија, последњи јудејски цар, такође је полагао велике наде у Египат, иако га је пророк Јеремија стално одвраћао од тога. Одлучни халдејски цар није трпео непослушност. Са великом војском опсео је Јерусалим, чији су се становници упорно и храбро бранили читаву годину дана. Велику наду и радост је браниоцима Јерусалима донела вест, да им египатски фараон Хофра долази у помоћ. Навукодосор II је повукао војску од јерусалимских зидина и кренуо на фараона. У Јерусалиму је настала велика радост. Међутим, јавили су се и немири. Богаташи нису одржали обећање, да ће ослободити робове и сиротињу од дугова, ако одбране град. Убрзо је стигла вест да је фараон поражен. Халдејци су поново опсели Јерусалим. После 8 месеци град је пао, 586. године пре Христа. Настао је покољ становништва, а Давидов град, Храм, двораци и зидине, сасвим су разрушени. Десетине хиљада грађана Јерусалима је одведено у ропство. У граду и околини су остали само најсиромашнији људи, да би обрађивали земљу.

У Вавилонском ропству, јудејским изгнаницима је, у почетку, стање било врло тешко. Касније, после Навукодосорове смрти, враћена им је лична слобода. Многи су се прихватили трговине и веома се обогатили. Неки су, чак заузели и висока места на двору и у државној администрацији. То нам потврђује, осим података из Библије (Јездр. 2,65 — 69), археолошко откриће из Нипура, где је откривен део архиве банкарског предузећа „Мурашу и синови“. Та јеврејска фирма, иако је за посредништво узимала високу накнаду од двадесет процената, имала је доста јеврејских клијената, што значи да је било доста имућних исељеника.

Док су се становници израиљског царства у изгнанству претопили, Јудејце је вавилонско ропство у религијско-националном погледу прекало. Они су се држали на окупу и жудели за покореном домовином и разрушеним вољеним градом: „Ако заборавим тебе, Је-

русалиме, нека ме заборави десница моја". (Пс. 137.). Пророк Језекиљ је саопштио да је видео обновљени Јерусалим и тако подржавао дух исељеника.

Покораванем Вавилона 540. г. пре Хр., персијски цар Кир је створио такву политичку ситуацију, какву су Јевреји само могли пожелети. Кирова верска и политичка трпељивост се огледала у томе, што је покореним народима дозволио повратак у домовину, а њихови култни предмети су им враћени. Посебним едиктом 538. г. пре Хр., Кир је дозволио Јеврејима повратак у Јерусалим, вративши све литургијске предмете који су им били узети. Исус, син Јоседеков, и Зоровавел, син Салатилов, предводили су поворку од око 50.000 Јевреја, који су одлучили да се врате у Јудеју.

Живот у опустошеном Јерусалиму је био веома тежак. Становници су живели у импровизованим кућама. Тек после две године почело је обнављање, заправо дизање новог храма. Самарјани су се понудили да и они учествују у том послу, али су као „нечисти" били енергично одбијени. Озлојеђени, вршили су оружане нападе рушећи што је подигнуто, тако да су Јудејци одустали од изградње и почели да се брину за свакодневне потребе. Та пасивност је трајала више од 15 година.

У време владавине персијског цара Дарија I, пророци Агеј и Захарија су успели да подигну народ на поновну изградњу. Тада је персијски сатрап Татнај, који је управљао Хананом, поставио питање са каквим правом се диже Јерусалимски храм. По налогу Дарија I, прегледана је архива у Екбатани и Киров едикт је нађен. Становници Јерусалима су, чак, помогнути достављањем грађе и животиња за жртвовање. После четири и по године, храм је подигнут. Мала, неукрашена грађевина је изазвала сузе код старијих људи, који су памтили сјај Соломоновог храма.

После четрдесет и три године од обнављања храма, кренуо је из Вавилона, 458. г. пре Хр., Јездра, велики познавалац Торе, за Јерусалим. Са њим је пошло око 15.000 људи, не рачунајући жене и децу. У то време је на персијском престолу био Артаксеркс I (465-424.). Пошто су до Јездре стигле забрињавајуће вести, да Јудејци занемарују верске дужности и да у великој мери склапају бракове са другим народима, он је умолио цара за одобрење да путује у Јерусалим. Од цара је Јездра добио и блага, а такође и од Јевреја из Вавилона који нису кренули на пут. Јездра је после четири месеца стигао у Јерусалим, где је врло енергично извршио верско-националне реформе у смислу јихвизма и јудаизма.

Јездрин савременик Јудејац Неемија, био је, као пехарник, на двору цара Артаксеркса I у Сузи. Чувши да је Јерусалим у рушевинама и да тамо влада велика друштвена неправда, Неемија је успео да од цара добије допуштење за одлазак у Јерусалим, као и материјалну помоћ за изградњу порушених градских зидина. Неемија је у Јерусалим стигао 445. г. пре Христа. Три дана је разгледао кришом у каквом су стању зидине и капије града. Најзад, саопшти грађанима намеру о изградњи и пробудивши у њима одушевљење, умешно даде свакој породици одређени задатак. Пошто су се околна непријатељска племена опет спремила да нападом униште изградњу, Неемија је градитељима поделио оружје. Док је једна половина Јеру-

салимљана под оружјем стражарила, друга половина је зидала, такође наоружана. Даноноћним, грозничавим радом, градске зидине су подигнуте за свега педесет и два дана. Неемија је, затим, решио и друштвене проблеме и вратио се у Сузу. После неколико година, вративши се у Јерусалим, затекао је стање као и пре његовог првог доласка. Оштрим мерама поново је успоставио ред у Јерусалиму.

Било је великих проблема у вези са датирањем Јездриног и Неемијиног деловања у Јерусалиму. Највероватније је традиционално мишљење по коме је Јездрина мисија била 458. године пре Христа. Први Неемијин долазак је био 445. и тада је њихова делатност била истовремена. Друга Неемијина мисија је била 433. године. Сва три догађаја су била за време владавине персијског цара Артаксеркса I (465 — 424.).¹⁶

После Неемијиног обнављања јерусалимских зидина, читавих 100 година у Јерусалиму није било значајнијих догађаја. Стање је било релативно добро, јер је Јудеја остала по страни, изван важнијих политичких догађаја тога времена.

Прелом у политичком и културном погледу у читавом ондашњем свету, представља појава Александра Македонског и хеленистичке културе. Александрова посета Јерусалиму је, вероватно, легенда. Наиме, каже се, да је Александар, приликом опсаде Тира, затражио покорност Јевреја. Ови су то одбили, остајући лојални персијском цару. Са великом војском, Александар је кренуо на Јерусалим. Њему у сусрет изашао је из Јерусалима правосвештеник у орнату, са осталим угледнијим становницима града. Александар, спазивши првосвештеника, сјаха с коња, срдечно се поздрави са њим, принесе жртве у Јерусалимском храму и обдари свештеника. Доцније је објаснио да му се, још у Македонији јавио у сну старац, кога је у лику правосвештеника препознао и који му је предсказао победе и славу.¹⁷

Ако није сигурно да је Александар био у Јерусалиму, дух хеленизма је сигурно загосподарио у Јерусалиму, као и по целој Александровој држави. Јерусалимска омладина је са одушевљењем прихватала грчку философију, књижевност и језик. Усред Јерусалима саграђена је арена у којој се такмичила полуната јеврејска младеж, по узору на своје идоле-грчку омладину. Идеал лепога тела и грчка музика су надвладали строги Мојсијев закон и певање псалама. Утицај птоломејске Александрије, под чијом влашћу је била Јудеја, је био искувише јак. У Јерусалиму је постојала и јака странка ортодоксалних Јевреја, тако да је често долазило до оштрих сукоба са хеленистима.

195. године пре Христа, Јудеја је доспела под власт сиријских Селеукида. У време владавине Антиоха IV Епифана (175—163.), за Јерусалим и целу Јудеју су настали врло тешки дани. Године 168. Епифанова војска је опљачкала све благо Јерусалимског храма. Пошто су због тога у Јерусалиму избили нереди, војсковођа Антиоха IV

¹⁶ *Dr Janko Oberski, Komentar knjige Ezdrine i Nehemijine, Zagreb 1966. str. 11.*

¹⁷ *Соломон Калдерон, Историја јеврејског народа, Београд 1933. стр. 10 — 11.*

Епифана је порушио зидине Јерусалима и велики део становништва одвео у ропство. У Јерусалиму је заведен култ Зевсу Олимпијском. Терор над присталицама Мојсијевог закона је био такав, да је стање било неподношљиво. Букнуо је устанак под вођством свештеника Мататије. Његови синови Јуда, Јонатан и Симон, звани Макавејци, су предводили народ, један за другим, од 165. до 135. године. Јевреји су се херојски борили и 164. године Јуда Макавејац је заузео Јерусалим и успоставио мојсијевску религију. Антиох V Евпатор је победио устанике и поставио им врло благе услове капитулације. Јудина браћа Јонатан и Симон нису желела половичну слободу, наставила су борбу и 142. године извојевала потпуну политичку независност Јудеје.

Године 63. пре Христа, Јерусалим доспева под римску власт. Римски војсковођа Помпеј је, после тромесечне опсаде, заузео Јерусалим и Палестину учинио римском провинцијом, којом влада прокуратор. Благо Јерусалимског храма том приликом није било опљачкано. Намесник целе Јудеје је постао Антипатер. Свога сина Фазаела је поставио за градског начелника Јерусалима, а другог свог сина Ирода је наименовао за начелника Галилеје.

Ирод, назван Велики, заузео 37. г. пре Христа Јерусалим, извршивши велики покољ у самом Храму. Да би умирио народ, после петнаест година почео је Ирод да врши тобожњу рестаурацију Храма, чији су радови заправо представљали зидање новог храма. То је гређи, или Иродов храм, који су и његови наследници довршавали.

*

Из историје града Јерусалима у времену после Христа, биће наведено само неколико најзначајнијих догађаја.

Године 70. после Христа, Тит, тада заповедник римске војске у Палестини, сравни са земљом Јерусалим, који је од стране Јевреја био брањен са беспримерном храброшћу. Иако Тит није намеравао да поруши Јерусалимски храм, у жељу борбе храм је изгорео.

За време римског цара Трајана, стање Јевреја је било веома тешко, јер је Трајан предузимао врло оштре мере у сузбијању неколико јеврејских побуна.

Од 117., до 138. године после Христа, римски цар Адријан је на рушевинама Јерусалима подигао колонију са називом Елија Капитолина. Адријан је био наклоњен Јеврејима и створио је план за изградњу Јерусалимског храма. Самарјани су, међутим, успели да га одврате од тога. Огорчени због тога, 132. године је букнуо нови устанак Јевреја, на чијем је челу стајао Симон, назван Бар Кохба. За кратко време је ослободио Јерусалим, али је 135. године Јулије Север, најбољи римски војсковођа свога доба, коначно освојио Јерусалим. Од тога доба почиње расељавање Јевреја по целом свету.

Треба напоменути да су се три највећа разорења Јерусалима, од стране Навукодоносора, Тита и Јулија Севера, десила у исти датум по јеврејском клендару, 9. ава!

Да су се прва два разарања десила истога дана и месеца сведочи и Јосиф Флавије и то по њему није било случајно, него по Божјој вољи.¹⁸

Половином 7. века, Арабљани освајају од Византије Јерусалим. Крсташи су у првом крсташком рату 1099. године ослободили Јерусалим. Саладин је 1187. године повратио град Турцима Селџуцима.

Од 1517., до 1918. године, Јерусалим је у саставу османлијске Турске.

Од 1918. године, Јерусалим постаје средиште Палестине, која је остала под мандатном управом Велике Британије, до 1947. године. Тада долази до поделе Палестине и том приликом Јерусалим добија статус међународне зоне. Међутим, 1948|49. године, после сукоба између новоосноване државе Израел и арапских земаља, Јерусалим је подељен на два дела. Западни, већи део, града припао је Израелу, а мањи, стари део града, Јордану. Од јуна 1967. године, Јерусалим је у целини под влашћу Израела.

Тако су на Јерусалим као светињу гледали кроз историју и хришћани и Јевреји и муслимани.

*

Најважнији, не само у историји Јерусалима, већ и читавог човечанства, су догађаји везани за земаљски живот Спаситеља људи, господина Исуса Христа. Своје последње дане провео је у Јерусалиму, ту је Он распет, ту је и васкрсао. На апостоле је Дух Свети сишао у Јерусалиму, ту је никла и прва хришћанска општина. Зато Хришћани с правом Јерусалим називају — Свети град.

¹⁸ Јосиф Флавије, навед. дело, стр. 456. и 458.

Summary

Dragan Milin

JERUSALEM IN THE OLD TESTAMENT

The author concisely sets forth the history of Jerusalem throughout fifteen centuries, dealing only with the most important events, starting with David's conquest of the ancient Jebus and the fixation of the new capital in it. Supported by the contemporary scientific archeological research work, the author traces the turbulent history of Jerusalem after the split of the Kingdom, mentioning its three devastations (under Nabuchadnezzar, Titus and Julius Severus). Having followed the history of the Holy City up to the modern times the author indicates the most significant events of its history: the earthly life and work up to the death and resurrection of our Lord Jesus Christ.